

Kazuo Ishiguro

Laat me nooit alleen

Vertaling Bartho Kriek

Uitgeverij Atlas – Amsterdam/Antwerpen

Eerste druk februari 2005

Derde druk maart 2011

© 2005, 2011 Kazuo Ishiguro

© 2005, 2011 Nederlandse vertaling: Bartho Kriek

Oorspronkelijke titel: *Never Let Me Go*

Oorspronkelijke uitgave: Faber and Faber, Londen

Omslag: Zeno

ISBN 978 90 450 1867 6

D/2011/0108/534

NUR 302

www.uitgeverijatlas.nl

Engeland, eind jaren negentig

DEEL EEN

HOOFDSTUK EEN

Mijn naam is Kathy H. Ik ben eenendertig jaar en al meer dan elf jaar verzorger. Dat lijkt erg lang, ik weet het, maar ze willen zelfs dat ik het nog acht maanden blijf doen, tot eind dit jaar. Dan ben ik het bijna exact twaalf jaar. Ik weet dat het feit dat ik het al zo lang ben niet per se betekent dat ze geweldig tevreden over mijn werk zijn. Een paar heel goede verzorgers kregen na twee, drie jaar te horen dat ze ermee moesten stoppen. En ik ken minstens één iemand die niet minder dan veertien jaar verzorger is geweest en er helemaal niets van terechtbracht. Dus ik zit niet op te scheppen, al weet ik toevallig dat ze altijd tevreden over mijn werk geweest zijn, ikzelf over het algemeen trouwens ook. Mijn donors hebben het meestal veel beter gedaan dan verwacht. Ze herstelden opzienbarend snel, en bijna geen één is aangemerkt als 'van streek', zelfs niet voorafgaand aan een vierde donatie. Goed, dit is misschien wél opschepperij. Maar het is belangrijk voor me dat ik goed in mijn werk ben, vooral als het erom gaat donors 'kalm' te laten blijven. Ik heb wat betreft donors een soort intuïtie ontwikkeld. Ik weet wanneer ik moet blijven om ze te troosten en wanneer ik ze met rust moet laten, wanneer ik moet luisteren naar alles wat ze kwijt willen en wanneer ik m'n schouders moet ophalen en zeggen dat ze eens moeten ophouden.

Ik klop mezelf in elk geval helemaal niet op de borst. Ik ken verzorgers, momenteel nog actief, die even goed zijn als ik, maar lang niet zo gewaardeerd worden. Als jij een van hen bent dan kan ik het begrijpen als je afgunst voelt – vanwege mijn zitslaap-

kamer, mijn auto, en vooral het feit dat ik in de gelegenheid ben te kiezen wie ik verzorg. En ik kom van Hailsham – wat op zich soms al genoeg is om mensen tegen je te krijgen. Kathy H., zeggen ze, die kan kieskeurig zijn, en ze kiest altijd voor haar eigen soort: mensen van Hailsham of een van de andere bevoorrechte huizen. Geen wonder dat ze zo'n fraaie staat van dienst heeft. Ik heb het vaak genoeg moeten horen, dus ik weet zeker dat jij het nog veel vaker hebt gehoord, en misschien zit er ook wat in. Maar ik ben niet de eerste die mag kiezen, en ik betwijfel of ik de laatste ben. En trouwens, ik heb genoeg donors onder mijn hoede gehad die in allerlei andere tehuizen waren grootgebracht. Vergeet niet dat ik er twaalf jaar op heb zitten als ik ermee stop, en dat ze me pas de laatste zes jaar hebben laten kiezen.

En waarom ook niet? Verzorgers zijn geen machines. Je doet voor elke donor je uiterste best, maar op het laatst gaat het zijn tol eisen. En als je dan de kans krijgt te kiezen, dan kies je natuurlijk voor je eigen soort mensen. Dat is logisch. Ik had dit werk onmogelijk zo lang kunnen doen als ik opgehouden was het hele traject lang met mijn donors mee te leven. Bovendien, als ik niet zelf was gaan kiezen, hoe had ik dan ooit de banden met Ruth en Tommy na al die jaren weer kunnen aanhalen?

Maar de laatste tijd zijn er steeds minder donors die ik nog ken, en in de praktijk kies ik dus niet meer zo vaak. Het werk is zoals gezegd veel zwaarder als je met de donor niet die diepere band hebt, en hoewel ik mijn werk als verzorger zal missen, lijkt het me een goede zaak om er eind dit jaar eindelijk mee op te houden.

Ruth was overigens de derde of vierde donor die ik mocht kiezen. Ze had al een verzorger toegewezen gekregen, en ik weet nog dat er de nodige brutaliteit van mijn kant voor kwam kijken. Maar uiteindelijk lukte het me, en op het moment dat ik haar in dat herstelcentrum in Dover terugzag, leken al onze geschillen – hoewel ze niet direct vergeten waren – bij lange na niet meer zo belangrijk als al die andere dingen: het feit dat we samen in

Hailsham opgegroeid waren, het feit dat er dingen waren die wij als enigen wisten en ons herinnerden. Sindsdien, geloof ik, probeer ik mensen uit mijn verleden als donor te kiezen, en als het even kan mensen van Hailsham.

In de loop der jaren zijn er tijden geweest dat ik Hailsham achter me probeerde te laten, dat ik mezelf voorhield dat ik niet zoveel terug moest kijken. Maar er kwam een moment dat ik mijn verzet ertegen staakte. Dat had te maken met een bepaalde donor die ik verzorgd heb in mijn derde jaar als verzorger. Het kwam door zijn reactie toen ik vertelde dat ik van Hailsham kwam. Hij had net zijn derde donatie achter de rug, die was niet goed verlopen, en hij moet hebben geweten dat hij het niet zou redden. Hij kon amper meer ademen, maar hij keek mijn kant op en zei: 'Hailsham. Dat was vast een mooi oord.' En toen ik de volgende morgen ter afleiding met hem aan het praten was en hem vroeg waar hij dan opgegroeid was, noemde hij een of ander huis in Dorset en vertrok zijn gezicht, dat onder de uitslag zat, in een voor mij geheel nieuw soort grimas. Ik besepte toen dat hij er absoluut niet aan herinnerd wilde worden. Hij wilde juist dingen horen over Hailsham.

Dus de volgende vijf, zes dagen vertelde ik hem wat hij maar wilde horen, en hij lag daar met al die slangen, een milde glimlach op z'n gezicht. Hij vroeg me naar grote dingen en kleine dingetjes. Over onze begeleiders, of we allemaal onze eigen verzamelingkast onder ons bed hadden, het voetballen, het slagballen, het kleine pad dat helemaal om het hoofdgebouw heen liep, rond alle hoeken en gaten, en over de eendenvijver, het eten, het uitzicht vanuit het creativiteitlokaal over de landerijen op nevelige ochtenden. Soms liet hij me dingen telkens opnieuw zeggen, soms vroeg hij over dingen alsof ik hem er de dag daarvoor helemaal niet over verteld had terwijl dat wel zo was. 'Hadden jullie een sportpaviljoen?' 'Welke begeleider vond jij het aardigst?' Eerst dacht ik dat het alleen door de medicijnen kwam, maar toen besepte ik dat zijn geest heel helder was. Wat hij wilde was

niet alleen over Hailsham horen, maar ook zich Hailsham herinneren, alsof het zijn eigen jeugd was geweest. Hij wist dat hij bijna uitgedoneerd was en dus deed hij het volgende: mij alles zo laten beschrijven dat het diep tot hem doordrong zodat, mede door de medicijnen, de pijn en de uitputting tijdens de slapeloze nachten, de grens zou vervagen tussen mijn herinneringen en de zijne. Toen begreep ik voor het eerst pas goed wat een geluk wij hadden gehad – Tommy, Ruth, ik en de anderen.

Als ik door het land rij, zie ik nog steeds wel dingen die me aan Hailsham doen terugdenken. Als ik bijvoorbeeld een mistig weiland passeer, of als ik een dal in kom en in de verte een deel zie van een groot buitenhuis, zelfs bij het zien van enkele populieren in een bepaald patroon op een helling, kan ik bij mezelf denken: Wie weet is dat het! Ik heb het gevonden! Dat is echt Hailsham! Dan besef ik dat dat niet kan en rij ik verder, mijn gedachten elders. Het sterkst heb ik het met die paviljoenen. Ik stuit er overal in het land op, aan de overzijde van sportvelden: kleine witte prefab gebouwen met een onnatuurlijk hoge rij ramen, weggestopt vlak onder de dakgoten. Volgens mij hebben ze er een heleboel neergezet in de jaren vijftig en zestig, waarschijnlijk ook die van ons. Als ik er een passeer blijf ik er altijd zo lang mogelijk naar kijken, en ik krijg zo vast een keer een botsing, maar ik blijf het doen. Kortgeleden reed ik door een leeg deel van Worchester en zag ik er een bij een cricketterrein dat zo op dat van ons in Hailsham leek dat ik zelfs keerde en terugreed om nog eens te kijken.

We waren dol op ons sportpaviljoen, misschien omdat het ons deed denken aan die schattige cottages die we altijd in prentenboeken hadden gezien toen we klein waren. Ik zie ons nog bij de junioren de begeleiders smeken om de volgende les in het paviljoen te geven in plaats van in het gebruikelijke lokaal. En later, in senioren 2 – toen we twaalf waren, net dertien – was het paviljoen de plek waar je je met je beste vriendinnen kon afzonderen

als je even genoeg had van de rest van Hailsham.

Het paviljoen was groot genoeg voor twee groepjes zonder dat die last van elkaar hadden – 's zomers kon er een derde groepje buiten op de veranda rondhangen. Maar het liefst hadden jij en je vriendinnen er het rijk alleen, dus er was vaak geharrewar over en geruzie. De begeleiders zeiden altijd dat we het fatsoenlijk met elkaar moesten regelen, maar je had een paar sterke persoonlijkheden in je groepje nodig wilde je kans maken het paviljoen te krijgen in een pauze of tijdens vrije uren. Zelf was ik niet bepaald een doetje, maar ik denk toch dat het door Ruth kwam dat wij er zo vaak heen mochten.

Meestal verspreidden we ons over de stoelen en banken – we waren altijd met z'n vijven, met z'n zessen als Jenny B. er ook bij was – en kletsten erop los. We hadden het soort gesprekken dat je alleen kon hebben als je in het paviljoen afgezonderd had. We konden dan praten over iets wat ons dwarszat, of het draaide uit op lachen en gieren, of op een felle ruzie. Op die manier kon je met je beste vriendinnen af en toe stoom afblazen.

Op de middag waar ik nu aan denk stonden we allemaal dicht opeen op krukken en banken bij de hoge ramen. Zo hadden we goed zicht op het noordveld, waar een stuk of tien jongens uit ons jaar en van senioren 3 aan het voetballen waren. Het was heel zonnig, maar eerder op de dag moet het geregend hebben want ik weet nog dat het zonlicht schitterde op de modderige gedeelten van het grasveld.

Iemand zei dat we veel te opzichtig aan het kijken waren, maar we gingen amper achteruit. Toen zei Ruth: 'Hij heeft niks door. Moet je hem zien. Hij heeft helemaal niks door.'

Toen ze dat zei, keek ik naar haar, zoekend naar een teken van afkeuring vanwege wat de jongens met Tommy gingen uithalen. Maar vlak daarop liet Ruth een lachje horen en zei: 'De idioot!'

Wat de jongens ook zouden doen, zo beseftte ik, Ruth en de anderen zagen het als iets wat voor ons niet zo belangrijk was. Of wij het goedkeurden of niet deed er niet toe. We hadden ons niet

bij de ramen verzameld omdat we genoten van het vooruitzicht Tommy weer eens vernederd te zien worden, maar alleen maar omdat we gehoord hadden over deze nieuwe streek en we wel een beetje benieuwd waren hoe het zou aflopen. Ik geloof niet dat wat de jongens onder elkaar deden in die periode dieper ging bij ons. Zo afstandelijk keken Ruth en de anderen ernaar, en het kan best zijn dat dat ook voor mij gold.

Maar misschien herinner ik het me allemaal verkeerd. Misschien dat ik, toen al, een steek van pijn door me heen voelde gaan toen ik zag hoe Tommy over dat veld rende, een onverbloemde blijdschap op z'n gezicht omdat hij er weer bij hoorde en mee ging doen aan de sport waarin hij zo uitblonk. Ik herinner me in elk geval dat het me opviel dat Tommy het lichtblauwe poloshirt aanhad dat hij de maand daarvoor op de bazaar had gekocht – het shirt waar hij zo trots op was. Ik weet nog dat ik dacht: Wat stom van hem om daarin te gaan voetballen. Straks verpest hij het, en hoe zal hij zich dan voelen? En hardop zei ik, tegen niemand in het bijzonder: 'Tommy heeft zijn shirt aan. Zijn lievelingspolo.'

Ik denk dat niemand me hoorde, want ze lachten allemaal om Laura – de clown van ons groepje – die alle uitdrukkingen na-deed die op Tommy's gezicht verschenen terwijl hij holde, zwaaide, riep en tackelde. De andere jongens bewogen allemaal over het veld op die bewust lusteloze manier die nou eenmaal bij een warming-up hoort, maar Tommy leek in zijn enthousiasme alle remmen al los te gooien. Wat harder zei ik: 'Wat zal hij balen als dat shirt helemaal smerig is.' Ditmaal hoorde Ruth me, maar ze moet gedacht hebben dat ik het voor de grap zei want ze lachte er een beetje om en maakte zelf een hatelijke opmerking.

Toen waren de jongens opgehouden met overschieten, ze stonden op een kluitje in de modder, de borstkassen op en neer gaand terwijl ze wachtten tot het kiezen van de partijen begon. De twee aanvoerders bleken van senioren 3 te zijn, al wist iedereen dat Tommy beter kon voetballen dan wie ook uit dat jaar. Ze

tosten wie mocht beginnen met kiezen, en degene die won staarde naar de groep.

‘Moet je hem zien,’ zei iemand achter me. ‘Hij is ervan overtuigd dat hij als eerste wordt gekozen. Moet je hem zien.’

Tommy had inderdaad iets komisch op dat moment, iets waardoor je dacht: Nou, ja, als hij zo stom is, dan verdient hij ook wat er gaat komen. De andere jongens deden allemaal net of ze niet bezig waren met het kiesgebeuren, alsof het ze niet interesseerde wanneer zij werden gekozen. Sommigen praatten kalm met elkaar, anderen maakten hun veters opnieuw vast, weer anderen staarden naar hun voeten terwijl ze trappelden in de modder. Maar Tommy keek gretig naar de senioren 3-jongen, alsof zijn naam al genoemd was.

Laura bleef tijdens het kiezen maar toneelspelen en alle uitdrukkingen nadoen die over Tommy's gezicht trokken: de opgewektheid en geestdrift aan het begin, de mengeling van verbazing en bezorgdheid toen er al vier jongens gekozen waren en hij nog steeds niet, de gekwetstheid en paniek toen het hem begon te dagen wat er bezig was te gebeuren. Ik keek niet de hele tijd om naar Laura want ik hield Tommy in de gaten, ik wist alleen maar wat ze deed doordat de anderen aldoor lachten en haar aanmoedigden. Toen Tommy als enige overbleef en de jongens allemaal begonnen te grinniken, hoorde ik Ruth zeggen: ‘Nou komt het. Let op. Zeven seconden. Zeven, zes, vijf...’

Verder kwam ze niet. Tommy stootte een enorm gebrul uit, en de anderen, nu openlijk lachend, renden de kant op van het zuidveld. Tommy deed een paar passen achter ze aan – het viel niet uit te maken of hij ze in zijn kwaadheid wilde achtervolgen of dat hij in paniek was omdat ze hem achterlieten. In elk geval stopte hij al gauw en bleef ze woedend staan nakijken, zijn gezicht paars aangelopen. Toen begon hij een absurde stortvloed van geschreeuwde vloeken en scheldwoorden uit te braken.

We hadden toen al heel wat woedeaanvallen van Tommy meegemaakt en dus stapten we van onze krukken en verspreidden

ons door de ruimte. We probeerden een gesprek over iets anders te beginnen, maar op de achtergrond bleef Tommy maar tekeergaan, en hoewel we eerst alleen onze ogen lieten rollen en het probeerden te negeren, stonden we op het laatst weer bij de ramen – waarschijnlijk een dikke tien minuten nadat we ervan daan waren gegaan.

De andere jongens waren uit het zicht verdwenen, en Tommy richtte zijn woorden niet meer tot iemand in het bijzonder. Hij was gewoon aan het raaskallen, wild bewegend met zijn ledematen, tegen de hemel, tegen de wind, tegen de dichtstbijzijnde paal. Laura zei dat hij misschien bezig was 'Shakespeare te repeteren'. Een ander merkte op dat hij bij elke kreet één been naar opzij omhoog bracht, 'als een hond die een plas doet'. Ik had ook wel gezien dat hij die beenbeweging maakte, maar mij was daarbij opgevallen dat er modderspetters rond zijn benen omhoog vlogen telkens als zijn voet weer op de grond stampte. Ik moest weer aan zijn mooie shirt denken, maar hij was te ver weg om te zien of er veel modder op zat.

'Het is eigenlijk wel een beetje gemeen,' zei Ruth, 'zoals ze hem altijd op stang jagen. Maar het is zijn eigen schuld. Als hij zou leren kalm te blijven, zouden ze hem met rust laten.'

'Dan zouden ze hem nog blijven pesten,' zei Hannah. 'Graham K. is even driftig, maar daarom zijn ze juist extra voorzichtig met hem. De reden dat ze Tommy moeten hebben, is dat hij een nietsnut is.'

Toen begon iedereen door elkaar te praten, over dat Tommy niet eens probeerde creatief te zijn, dat hij zelfs niets had ingeleverd voor de voorjaarsbeurs. Ik denk dat we in dat stadium allemaal heimelijk hoopten dat er een begeleider het huis uit zou komen om hem mee te nemen. Al hadden we part noch deel gehad aan dit nieuwe complot om Tommy op te juinen, we hadden wel degelijk als toeschouwers op de eerste rang gezeten, en we begonnen ons schuldig te voelen. Maar er was nergens een begeleider te bekennen, en dus bleven we redenen uitwisselen waarom

het Tommy zijn verdiende loon was. Maar toen Ruth op haar horloge keek en zei dat we nog wel wat tijd hadden maar toch beter terug konden gaan naar het hoofdgebouw, ging niemand daartegenin.

Tommy was nog steeds tekeer aan het gaan toen we het paviljoen uit kwamen. Het hoofdgebouw was links van ons, en aangezien Tommy op het veld recht voor ons stond hoefden we niet vlak langs hem. Hij stond trouwens met zijn rug naar ons toe en leek ons helemaal niet op te merken. Maar terwijl de anderen langs het veld richting hoofdgebouw liepen, zwenkte ik zijn kant op. Ik wist dat de anderen het raar zouden vinden, maar ik liep toch door – zelfs toen ik Ruth hoorde sissen dat ik terug moest komen.

Volgens mij was Tommy niet gewend gestoord te worden tijdens zijn woedeaanvallen want het eerste wat hij deed toen ik bij hem kwam, was me een seconde strak aankijken en vervolgens gewoon doorgaan. Het was inderdaad alsof hij Shakespeare repeteerde en ik midden in zijn optreden het toneel op was gekomen. Toen ik zei: ‘Tommy, je mooie shirt. Je maakt het helemaal vies’, wees zelfs niets erop dat hij me hoorde.

En dus kwam ik nog dichterbij en legde een hand op zijn arm. Naderhand zeiden de anderen dat hij het expres had gedaan, maar ik wist bijna zeker dat het onbewust gebeurd was. Zijn armen zwaaiden nog in het rond, en hij kon niet weten dat ik mijn hand ging uitsteken. Hoe dan ook, terwijl zijn arm omhoog vloog, sloeg hij mijn hand weg en raakte mijn gezicht van opzij. Het deed helemaal geen pijn, maar mijn adem stokte, en die van de meeste meisjes achter me ook.

En toen leek Tommy zich eindelijk bewust te worden van mij, de anderen, zichzelf, en van het feit dat hij daar op dat veld al die tijd al zo bezig was, en hij staaarde me een beetje dommig aan.

‘Tommy,’ zei ik, behoorlijk streng. ‘Je shirt zit helemaal onder de modder.’

‘Nou en?’ mompelde hij. Maar terwijl hij dat zei keek hij al

omlaag, zag de bruine vlekken en kon nog maar net een uitroep van ontsteltenis inhouden. En toen zag ik verbazing op zijn gezicht verschijnen over dat ik wist hoe belangrijk dat poloshirt voor hem was.

‘Maak je er geen zorgen over,’ zei ik, voor de stilte vernederend voor hem werd. ‘Dat gaat er wel uit. Als je het er zelf niet uit krijgt, geef het dan gewoon aan juf Jody.’

Hij bleef zijn shirt bekijken en zei nors: ‘Dat maak ik zelf wel uit.’

Hij leek die laatste opmerking meteen te betreuren en keek me schaapachtig aan, alsof hij verwachtte dat ik iets troostends terug zou zeggen. Maar ik had er onderhand genoeg van, vooral ook omdat de meisjes toekeken – evenals wie weet hoeveel anderen van achter de ramen in het hoofdgebouw. Dus wendde ik me met een schouderophalen af en voegde me bij mijn vriendinnen.

Ruth sloeg een arm om mijn schouders terwijl we wegliepen. ‘Je hebt hem in elk geval een toontje lager laten zingen,’ zei ze. ‘Gaat het? Die dolleman.’